

Ng'at Mane Ne Nyasaye

Randolf Dun

Ng'at Mane Ne En Nyasaye

Jaote Johana, E chakruok, ne en Wach, kendo "Wach" ne ni kod Nyasaye kendo ne en Nyasaye. Wach nobedo ring'o kendo nodak e kind dhano. Johana Jabatiso, noluongo ni en "Nyarombo mar Nyasaye" ma golo richo.

En fwenyruok ma kelo luoro ahinya ma jachuech biro chiwo en owuon kaka misango mar ng'uono mondo olos jogo ma Ne ochweyo e chalgi.

Nitie weche mang'eny ma ne ondik e Singruok Machon ma wuoyo kuom Yesu. To gin ang'o ma nyalo timore ka ng'ato otimo mana weche piero ariyo gi abich kuom ng'at ma ne dhi nyuol bang' higni mang'eny kendo miyo wechego chopo kare?

Dr.

Mae en mana weche moko matin manyocha kod kaka ne gichopo kare.

Ne ondik e Yereimia 23:5, - "Ne, ndalo biro, Ruoth Nyasaye owacho, ma abiro loso ne Daudi ng'at makare, kendo obiro locho kaka ruoth kendo biro timo gik moko gi riekto kendo biro timo bura makare kod tim makare e piny."

Tichno ondiki e Matayo 1:1, - "Ma en ndiko mar ngima Yesu Masiya, wuod Daudi, wuod Ibrahim."

Tieko wechego ondiki e Luka 3:23- 38, – Luka noluwo anyuola mar Yesu kokalo kuom Daudi nyaka nyaka Adam.

Ne ondik e Zakaria 9:9 – "Imor ahinya, in nyar Saion, goyo nduru matek, in nyar Yerusalem, ne, ruoth mari biro iri, en ng'at makare kendo ma nigi warruok, en ng'at ma ng'won, kendo oriye ewi kana, nyathi kana, nyathi kana."

Tieko wachno ondik e Matayo 21:6-7, – "To jopuonjre nodhi, kendo ne gitimo kaka Yesu ne owachonegi, ne gikelo kana kana kod nyathi kana, ne giketo lewnigi ewigi, kendo Yesu nobetgi."

Ne ondik e Isaya 53:5, – "To ne owang' nikech richo magwa, ne owang' nikech richo magwa, kum mar kuwe ne ni e wiye, kendo ne ochango kuom ret mage."

Tieko wachno ondik e Matayo 27:26, – "Eka ne ogonygi Baraba, to ne ogoye Yesu gi ligangla kendo omiye mondo ogoye e musalaba."

Ne ondik e Isaya 53:7 – "Ne otimne marach, kendo ne otimne marach, kata kamano ne ok oyawo dhoge, kaka nyarombo ma itero mondo onege, kendo kaka rombe ma ok oling' e nyim jogo ma ng'adone yier, e kaka ne ok oyawo dhoge."

Tichruok ondik e Matayo 27:12-14, – "Ka jodolo madongo kod jodongo ne ng'ado bura kuom Yesu, ne ok odwoko wach moro amora, to Pilato nopenje ni, 'Be ok iwinj weche

mang'eny ma gidonjoni?' To Yesu ne ok odwoko kata matin, omiyo gavana ne obedo gi bwok ahinya."

Ne ondik e Isaya 53:9, – "Kendo ne giloso liel mare kaachiel gi joma richo kod jamanigi mwandu e thone, kata obedo ni ne ok otimo timbe mag anjao, kendo ne onge rieko e dhoge."

<2Zepa> 10:10, 11. 10 Odhiambono, ng'at moro ma nigi mwandu nobiro kowuok Arimatia, nyinge ne en Josef, kendo ne osebedo japuonjre mar Yesu. ne ni e bur mare manyien, ma ne ogolo e kidi Bang' ng'ado kidi maduong' e dhoot mar burno, nowuok."

Ne ondik e Isaya 61:1-2 ni, - "Roho mar Ruoth Nyasaye ni e wiya nikech Ruoth Nyasaye osewira; oseora mondo akel wach maber ne jogo ma oten kendo mondo ating' jogo ma chunyi otur, mondo aland thuolo ne jogo ma otwe, kendo mondo aland ng'wono kuom mudho ne jogo ma otwe;

Gik ma ne otimorego ondiki e Luka 4:16-19; 21, – "Kae ne ochopo Nazaret, kama ne odongoe, kendo kaka ne otimo pile, ne odonjo e od lamo e odiechieng' Sabato, kendo ne ochung' mondo osom.

'Roho mar Ruoth ni e wiya nikech ne owira mondo aland wach maber ne jodhier. Oora mondo aland ni jogo ma otwe ogol oko, kendo mondo joma muofu oneno, mondo agol jogo ma oten, kendo mondo aland higa maber mar Ruoth.'

"Kawuono, Ndiko osechopo kare e itwu."

To e kinde mowinjore kata e chal mowinjore chuth, Nyasaye nobiro e piny e ringruok mar ringruok mar Yesu ma ja Nazaret mondo obed misango kende mar chulo richo mag dhano. Ka otimo kamano, ne omiyo yo achiel kende ma ne nyalo miyo dhano ogol oko mar ng'anjo mar richo, kaka ranyisi, warruok kod winjruok gi Nyasaye.

Nyasaye kokalo kuom jaote Isaya nowacho e sula mar abiriyo ni "Ruoth owuon biro miyou ranyisi: Nyako ma ok pok obiro bedo gi ich kendo obiro nyuolo wuoyi, kendo obiro luongo nyinge ni Imanuel."

"Nyasaye nooro malaika Gabriel mondo odhi Nazaret, taon moro ma ni e piny Galili, ir nyako ma ne osingo mar kend gi ng'at miluongo ni Josef, ma en nyathi Daudi. Nying nyakono ne en Maria. Ruoth ni kodi." Maria ne owinjo marach ahinya kuom weche ma ne owacho, kendo ne oparo ni en mos ma kamano. To malaika nowachone ni, "Kik iluor, Maria, iseyudo ng'uono kuom Nyasaye. Ibiro bedo gi ich kendo ibiro nyuolo wuoyi, kendo ibiro miye nying ni Yesu. Obiro bedo maduong' kendo ibiro luonge ni Wuod Jachien Maduong' Mogik. Ruoth Nyasaye biro miye kom mar wuon mare Daudi, kendo obiro locho e wi anyuola mar Jakobo nyaka chieng'; pinyruodhe ok bi rumo nyaka chieng'." "Mano biro timore nade," Maria nopenjo malaika, "nimar an dhako ma ok okendo?" Malaika nodwoko ni, "Roho Maler biro biro kuomi, kendo teko mar Jachien Maduong' Mogik biro oumoi. Omiyo, wuoyi maler ma biro nyuol ibiro luongo ni Wuod Nyasaye."

“Bang’ nyuol mar Yesu e Betlehem e piny Judea, e kinde Ruoth Herode, jo-Magi (joma riek) ma ne oa yo wuokchieng’ nobiro e Yerusalem kendo ne gipenjo ni, ‘Ruoth ma ne onyuol mar Jo-Yahudi ni kanye? Ka Ruoth Herode nowinjo wachno, ne obedo gi parruok, kaachiel gi Jerusalem duto.”

“Ka ne osechiwgi e lek mondo kik gidwog ir Herode, ne gidwogo pinygi ka giluwu yo machielo. Ka ne gisedhi, malaika mar Ruoth Nyasaye ne oneno Josef e lek, mowachone ni, ‘Chuer, kawo nyathino kod min mare, udhi Misri. Bed kuno nyaka awachni, nikech Herode dhi manyo nyathino mondo onege.”

“Bang’ tho mar Herode, malaika mar Ruoth Nyasaye nene oneno Josef e lek e piny Misri, mowachone niya, ‘Chuer, kawo nyathino kod min mare, kendo idhi e piny Israel, nikech jogo ma ne dwaro nego nyathino osetho.’ Omiyo, ne ochung’, okawo nyathino kod min mare, kendo nodhi e piny Israel. jonabi nowacho niya: “Ibiro luonge ni Ja-Nazaret.”

To e kinde mowinjore kata e chal mowinjore chuth, Nyasaye nobiro e piny e ringruok mar ringruok mar Yesu ma ja Nazaret mondo obed misango kende mar chulo richo mag dhano. Ka otimo kamano, ne omiyo yo achiel kende ma ne nyalo miyo dhano ogol oko mar ng’ango mar richo, kaka ranyisi, warruok kod winjruok gi Nyasaye.

Johana Jabatiso ne ooro gi Nyasaye mondo oik yo ne Mesia. Ne otimo kamano kuom luongo Jo-Yahudi mondo olok chunyi nikech Pinyruodh Polo chiegni. Ne obatiso ka oluongogi mondo olok chunyi kuom loko paro kod timbegi nikech Mesia biro kendo obiro batisou gi Roho Maler.

"Eka Yesu nowuok Galili kendo nobiro ir Johana mondo obatiso. Johana ne dhi geng'e, ka owacho ni, 'An ema dwarore ni ibatise gi in, to ibiro ira?" To Yesu nodwoko ni, "We mondo obed kamano sani, nikech kamano e ma owinjore mondo watim tim makare duto." Kae Yesu noyie. To ka Yesu osebatiso, mapiyo bang'e, nowuok e pi, kendo ne oneno Roho mar Nyasaye ka olor kaka winyo, kendo ne obiro e wiye, kendo ne oneno dwol kowuok e polo niya, 'Mano e Wuoda ma ahero, ma amor kode.'

“Ka ne ji duto obatiso, Yesu bende ne obatiso. To ka ne olamo, polo ne oyabere, kendo Roho Maler nobiro e wiye kaka winyo. To dwol nowuok e polo kama: “In Wuoda ma ahero; gi in, amor ahinya.”

“To Yesu, ma ne opong’ gi Roho Maler, noduogo kowuok e Aora Jordan, kendo Roho ne otelne e gwenge mag thim kuom ndalo piero ang’wen, ka jachien otemo.” ... "Ka in Wuod Nyasaye, ng'adri piny kowuok kae, nikech ondik ni, "'Obiro chiko malaika mage mondo oriti,' kendo "'Gibiro ting'i e lwetgi, mondo kik igo tiendi e kidi.'" To Yesu nodwoko ni, "Ondiki ni, 'Ok ibi temo Ruoth Nyasaye."

"Kik ng'ato owach ka otemo, 'Atemo gi Nyasaye,' nikech Nyasaye ok nyal temo gi gik maricho, kendo en owuon ok otem ng'ato. To ng'ato ka ng'ato temo ka gombo mare owuon otere kendo otere."

Wacho qwachi: Nyasaye ok onego otem. To Obiro temo yie mar dhano kuom yie mondo dhano ochung'ne yiero. Ng'ato nyalo yiero gombone kaka Adam gi Hawa kod Jo-Farisai kata yiero timo gima Nyasaye dwaro.

"Ka jachien osetieko temo gigo duto, noweyo Yesu nyaka e kinde mowinjore. Ne ochung' mondo osom, ne omiye buk mar jaote Isaya. Ng'wono mar Ruoth" (kokuok e Isaya 61:1-2). Kae to obolo bugno, omiye jatichno kendo nobet piny.

"Awachonu adier, ng'at moyie nigi ngima mosiko. An e makate mar ngima. Wuonwa nene ochamo mana e gwenge motuo, to ne githo. To kae en makate mowuok e polo, ma ng'ato nyalo chamu to ok tho nyaka chieng'. An e makate mangima ma nowuok e polo. ring'o, ma abiro chiwo mondo piny obed gi ngima." Kristo e mkate mangima ma kelo ngima mosiko, "Weche mag Ngima" ma ng'ato nyaka cham mondo obed mangima nyaka chieng'.

Yesu nowacho ni "An e yo, adier, kod ngima. Onge ng'ama biro ir Wuoro mak mana kokalo kuoma." Yesu nobiro irgi mowachone niya, "Loch duto e polo kod piny osewiwa. Omiyo, dhiuru kendo utim jopiny duto obed jopuonjre, ubatisogi e nying Wuoro kod Wuowi kod Roho Maler, kendo upuonjgi mondo giluw gik moko duto ma asechikonu.

Ranyisi mar wechego duto ne en weche ma ne ochopo kare, hono, kendo gikone, tho mare ma ne otho e wang' ji duto, liel mare, kod chier mare ma ne jopuonjrene mia achiel ne oneno.

Ang'o ma ne omiyo otim Misango? Bende Yesu ne temo mondo ji oket pachgi kuome, koso ni ne odwaro ni jopinyne okete ruothgi, koso ni ne odwaro chopo sing'o mar Nyasaye mar oro ng'at ma ne owier? Mana kaka ne otimore e ranyisi, ne en mar "timo dwaro mar Wuoro."

Kinde mang'eny oganda maduong' ne luwo Yesu, nyalo bedo ni ne gitemo neno ni "en ang'o ma nitie kuoma?" kata mana dwaro ng'eyo kata bedo gi gombo mar bedo gi teko mar siasa ka Yesu ne dhi bedo ruothgi e piny. Jomoko nyalo bedo ni ne oyie ni Onyalo bedo Mesia. Joneno ma kamago inyalo pogogi e grup adek:

Joma ne oyudo Misangone opong' gi mor kod mor kendo ne gimiyi Nyasaye duong' ahinya. Gima achiel ma ne ok ong'ere ne en lwoko jotuwo apar ma 9 kuomgi ne ok odwogo mondo omi Nyasaye duong'.

Joneno ne ok oneno mana gima ne otimore; ne ging'eyo ni dhano nigi teko ka gifwenyo ni en

mana kokalo kuom teko mar Nyasaye kende e ma ne nyalo timore hono ma kamago. Ji mang'eny ne miyo Nyasaye duong' kendo ne gimiyi duong' – to ok jo Farisi.

GiJondiko kod Jo-Farisai ne nigi mwandu, teko, huma, kendo ne ji miyogi pak. Ne giyie ni Yesu ne dhi ketho pinygi, rang'inygi, kod tekogi ka ji ma kawaida dhi nyime gi yie ni En Masia. Kuom mano, ne ok gidwar yie ni ne owuok malo kata ni moro amora kuom hono ma ne otimo ne owuok kuom Nyasaye. Ne giwacho ni gin gik ma ne otimore nikech teko mar Jachien. Ne gidwaro nego to ne giluoro ji ma ne oyie ni owuok kuom Nyasaye.

Mathayo nyiso moko ma ne odagi Kristo e kinde ma ne otiyo e piny kendo bang'e ne odagi Kanisa mare bang' chier mare kod dhi mare e polo.

Jofarisayo, Jodolo Madongo, Jodongo, Jondiko kod Jodongo ne okelo ire ng'at moro ma ne oling' kendo ma ne nigi jachien. To ka ne osegoyo jachienco oko, ng'at ma ne oling' nowuoyo. To oganda ne obedo gi bwok, ka giwacho niya, "Ne pok oneno gima kamano e piny Israel!" To Jo-Farisai nowacho ni, 'Ogolo jochiende kuom teko mar jatend jochiende.' ne nitie ng'at moro ma ne nigi lwete motuo. Ne gipenje ni, "Be chik oyiene chango ng'ato e odiechieng' Sabato?" mondo gibed gi ketho kuome. Kae to nowachonegi ni, 'En ng'ano kuomu ma nigi rombe achiel, to ka olwar e bur e odiechieng' Sabato, to ok omake kendo ogoye oko? To ere kaka ng'ato nigi nengo maduong' molooyo rombe?

Omiyo, en gima chik oyiene timo gik mabeyo e odiechieng' Sabato.' Kae, nowacho ne ng'atno niya, 'Riek lweti.' Ne ogolo lwete, kendo ne odoko maber mana kaka lwete machielo. To Jo-Farisai nowuok oko kendo giloso chenro mar ketho Yesu kaka ginyalo nego. ... To ka jodolo madongo kod Jo-Farisai ne winjo ranyisi mage, ne gifwenyo ni ne owuoyo kuomgi. To ka ne gidwaro keto lwetgi kuome, ne giluoro oganda, nikech ne gineno ni en jaote."

"Eka Yesu nowuoyo gi oganda kod jopuonjre mage, kowacho ni: 'Jondiko kod Jofarisayo obet e kombe mag Musa. Omiyo, gimoro amora ma giwachonu mondo utim, utim kendo utim, to kik utim kaka gitimo, nikech giwacho, to ok utim' ... 'To kum, un jo-Farisai kod jo-Farisai, un jo-Farisai, un joma riambo! polo e wi dhano, nikech un uwegi ok udonjo, kendo ok uyie ne jogo ma donjo mondo odonj.' ... Eka jodolo madongo, jondiko, kod jodongo mag oganda ne ochokore e od jodolo maduong' ma ne iluongo ni Kayafa, kendo ne giloso chenro mar mako Yesu gi rieke kendo nego."

"To jogo mane omako Yesu notere ir Kayafa jadolo maduong', kama jondiko kod jodongo ne ochokoree. To Petro noluwe mabor nyaka e laru mar jadolo maduong'. Kaeto ne odonjo, nobet piny gi jotich mondo one giko. To jodolo madongo kod jodongo duto ne oyie gi Yesu. Ne otho to ne ok giyudo kata kata obedo ni joneno mang'eny ma miriambo nobiro, ne ok

giyudo kata achiel."

"Ma e yo ma inyalo ng'eyogo Roho mar Nyasaye: Roho moro amora ma oyie ni Yesu Kristo nobiro e ringruok, owuok kuom Nyasaye, to roho moro amora ma ok oyie ni Yesu ok owuok kuom Nyasaye, en jawuondo kendo jasigu mar Kristo."

Kinde mar chiwo chiwo ma dwarore mondo ng'ato owene richo chiegni. Chik ma Kristo ne yudo e ringruok ne ochako e Getsemane. Kuom gik mang'eny ma kelo masira mokwongoni, achiel kuom gik ma ng'ato nyalo ng'iyogo ahinya e weche mag ringruok en ng'injo ma pong' gi remo. En gima ber ni Luka, ma ne en laktar, kende ema owuoyo kuom wachno. Owacho ni, "Kendo ka ne en e lit, ne olamo kuom thuolo malach. Kendo ng'ich mare ne obedo kaka ng'ich mag remo, ka ng'ich piny."

Ka Yesu pod wuoyo, Juda, achiel kuom jopuonjre apar gi ariyo, nobiro, kaachiel gi oganda maduong' ma ne nigi ligangla kod ng'wech, ma ne giwuok kuom jodolo madongo kod jodongo mag oganda. To jal ma ne dhi ng'iewogi ne osemiyogi ranyisi, kowacho ni, "Ng'at ma abiro dhokgo en ng'atno, make." To ne odhi ir Yesu mapiyo, mowachone niya, "Amosi, Rabi!" Kendo ne omiye dhok. Yesu nowachone ni, "Osiepna, tim gima ibiro timo." Kae ne gibiro machiegni kendo giketo lwetgi kuom Yesu kendo gimake. To jogo mane omako Yesu notere ir Kayafa, jadolo maduong', kama jondiko kod jodongo ne ochokoree.

"Yesu nowacho ne jodolo madongo, jorit mag hekalu, kod jodongo ma ne obiro mar ng'adone bura ni, 'Be an ng'at ma ng'anjo, nikech ubiro gi ligangla kod ng'injo? Kae to ne gimake, ne gitere, kendo ne gitere e ot mar jadolo maduong'."

Bang' mako Yesu e kind otieno, ne otere e nyim bura ma ne ochung' ne bura kod Kayafa ma ne en Jadolo Maduong'. En e ka ma ne omiye hinyruok mokwongo e ringruok. Jalweny moro nogoyo Yesu e wang'e nikech ne oling' ka Kayafa penje penjo. Jorit mag ot mar ruoth ne oumo wang'e kendo ne giwuoyo kode gi ng'anjo mondo ong'e ni gin ng'a gini sama ng'ato ka ng'ato ne kalo, ne giwuotho e wiye, kendo ne gigoye e wang'e.

"Eka Pilato nodok e od ruoth, noluongo Yesu mopenje niya, 'Be in ruoth mar Jo-Yahudi?' Yesu nopenje ni: 'Be mano en paro mari iwuon, koso jomoko nowuoyo kodi kuoma?' 'Be an Ja-Yahudi?' Pilato nodwoko ni, 'Ne gin ogandau kod jodolo madongo ma ne omiyi e lweta?' Ang'o ma ne otimo? Yesu nowacho kama, 'Ka en pinyruodha, dine jotichna kedo mondo kik Jo-Yahudi omake. 'To in ruoth, to!' ne owacho Pilato. Yesu nodwoko ni, 'Iwacho adier ni an ruoth."

E odhiambo mapiyo, ka ogoye kendo otur, ka pi oserumo, kendo ka ool ahinya nikech ne ok onindo otieno, ne otero Yesu e od loch mar Antonia, ma ne en kar sirkal mar Jatend piny Juda,

Pontio Pilato. En adier ni ing'eyo maber gima Pilato notimo e kinde ma ne otemo keto ting'no e lwet Herode Antipa, ma ne en Jatend piny Juda. Nenore ni Yesu ne ok oyudo tim marach moro amora e ringre Herode kendo ne odwoke ir Pilato. Ne owuok kuom - Laktar Mochiwo Neno kuom Yath mar Yath, Dr.

En kuom dwoko ne ywak mar oganda ma ne omiyo Pilato chik ni mondo ogol Bar-Abas kendo ong'ad bura ni mondo ogoye Yesu gi ligangla kendo ogoye e musalaba.

"Jolweny ne otero Yesu e od ruoth (ma en od ruoth) kendo ne gilungo jolweny duto kanyachiel, ne gikete ewiye lewni makwar, kaeto ne giloso osimbo mar kuthe kendo gikete e wiye, kendo ne gichako goyo koko ni, 'Imor, ruoth mar Jo-Yahudi!" Kendo kendo, kendo, ne gigoye e wiye gi ligangla kendo ne giwuotho e wiye. Ka gipodho piny, ne gimiyel luor. Ka ne gisetieko ng'adone bura, ne gigolo lewni makwar kendo ne gikete lewni mage owuon."

Nitie pogruok mang'eny e kind jotelo kuom goyo ng'ato gi ligangla ma ok ng'iyore kaka ranyisi mar goyo ng'ato e musalaba. Thoth jondiko mag Jo-Rumi ma ne ondiko e kindeno ok tudruok gi weche ariyogo. Jomathoth ma nigi lony e weche mag somo oyie ni e chakruok, Pilato ne ogolo chik ni mondo ogoye Yesu gi ligangla kaka kum mare chuth, kendo ni kum mar tho ma ne omiye kuom goye e wi yath ne obiro mana kaka dwoko mar ng'anjo ma ne oganda ma ne otimnegi ni Jatend-alwora ne ok ochung' motegno ne Kaisar kuom ng'atni ma ne wacho ni en Ruoth mar Jo-Yahudi.

Ne itimo ikruok mar goyo ng'atno ka ne ogolo lewni mag Jalno ma ne otwe kendo otweyo lwetene e wi mtoka ma ne ni e wi wiye. En gima kiawa ni Jo-Rumi ne dhi timo temo moro amora mar luwo chik mar Jo-Yahudi e wachni, to Jo-Yahudi ne nigi chik machon ma ne otamre ng'ado ng'ato ng'wech mokalo piero ang'wen.

Jalweny mar Jo-Rumi nowuok nyime ka oting'o bendera e lwete. Mae en ng'injo matin ma nigi ng'injo mang'eny mapek kendo ma nigi ng'injo ariyo matindo mag lead ma iketo machiegni gi giko mar ng'injo ka ng'injo. Ne ikelo ng'wech mapekno piny gi teko duto kendo kendo e goke, e ng'ute, kod e tiende Yesu. Mokwongo, thong'no ne ng'ado e del kende. Bang'e, kaka ng'wechno dhi nyime, giwuok matut e ng'ut ng'ato, kendo gikone gikelo remo ma wuok e ng'ut ng'ato kod ler mag ng'ut ng'ato, kae to gikone ng'ado remo ma wuok e ng'ut ng'ato ma ni e ng'ut ng'ato.

Balunde matindo mag lead okwongo kelo ng'injo madongo kendo matut ma ng'injogo ng'injogo bang'e. Gikone, ng'ut ng'ato ng'injo e ribon mabor kendo kama duto en ng'injo ma ok ng'ere ma ng'injo kendo ma remo ng'injo. Ka jatend-jolwenj ma ne ochung' ne ng'atno osefwenyo ni ng'atno chiegni tho, gikone, iweyo goye.

Bang'e, Yesu ma ne osebedo ka ng'ich ahinya, igoyo ng'ute kendo oyiene mondo odhi otur e wi kidi ma ne oting'o kidi, ka opong' gi rembe owuon. Jolweny mag Rumi ne neno ng'wech

maduong' ahinya e Ja-Yahudi ma ne odak e pinyo ma ne wacho ni en ruoth. Gibolo lewni e wi goke kendo giketo yien e lwete kaka ng'wech mar loch. Gidhi nyime dwaro osimbo mondo gitim gik ma gitimo ma ok owinjore. Oboke ma nyalo ng'injo ma oumo gi kuthe mabor (ma ji mang'eny tiyogo e ng'injo mag yien) iloso mondo obed kaka osimbo kendo mano iketo e ng'ut wiye. Kendo, nitie remo mang'eny ma wuok e del, kendo ng'ut ng'ato en achiel kuom kuonde ma nigi remo mang'eny e del.

Bang' ng'anjone kendo goye e wang'e, jolwenygo kawo ng'wechno e lwete kendo goye e wiye, ka giketo kuthego e wiye matut. Gikone, giol gi tukegi mag ng'anjo kendo lewnino ng'ado e korgi. Kaka osebedo ka omoko ng'injo mag remo kod serum ma ni e ng'injo, golo mare kelo lit mapek mana kaka golo ng'injo ma ok oketo ng'injo e wi ng'injo, kendo chiegni ni mana ka gima ne ogoye kendo, ng'injogo chako wuok remo kendo. Patibulum mapek mar yath mar ng'anjo otweyo e goke, kendo ng'wech mar Kristo ma ne oyang' bura, jokuo ariyo, kod weche matut mag nek mar jolweny mag Rumi ma jatend jolwenj mia achiel ne otelo ne chako wuodhgi ma ng'ich e yo ma ng'ato nyalo ng'adoe bura. Kata obedo ni Otemo matek mondo owuoth mochung' motegno, pek mar ng'injo mapek mar yien, kaachiel gi ng'injo ma wuok kuom ng'injo mang'eny, en gima ng'eny ahinya. Otuodho kendo olwar. Oboke ma ng'ich ma ne oting'o ng'injono ng'injo e del ma ne otur kod e leche mag goke. Otemo chung' malo, to ng'injo mag dhano osepuodhogi ma ok ginyal ng'ado.

Jatend-jolwenjno, ma ne nigi gombo mar dhi nyime gi ng'ado yath, noyiero ng'at moro ma ne ochung' motegno ma ja Afrika ma Nyanduat, ma en Simon ma ja Kirene, mondo oting' yath. Yesu luwo bang'e, pod owuok remo kendo oting'o ng'ich ma ng'ich kendo ma ng'ich nikech ng'ich nyaka chop kama wuoth ma borne romo yadi 650 kowuok e dala maduong' mar Antonia nyaka Golgota orumo gikone.

Ne omiye divai ma oriw gi mir, ma en yath ma ok tek ma dwoko rem piny. Odagi madho kong'o. Simon ochiw chik mar keto patibulum e piny kendo Yesu idhi irwake mapiyo piyo toke ka goke ochung' ewi yien. Jalwenyino winjo ka ng'ato owinjo marach e nyim lwete. Oting'o msuma mapek, ma nigi ng'injo, ma olosi gi chuma ma olosi e lwete kendo odonjo matut e yien. Mapiyo piyo, odhi e bath ng'at machielo kendo otimo kamano kendo ka en gi ritruok mondo kik ogol lwete matek ahinya, to mondo oyiene ng'ato otur kendo otur. Bang'e, ng'atno iting'o ng'injono malo e kabedone e wi ng'injono kendo iketo ng'injono e kabedone.

Koro tielo ma korachwich iting'o bang'e e wi tielo ma korachwich, kendo ka tiende ariyogo oting'ore, lith tiende piny, iting'o ng'injo e arch mar tielo ka tielo, ma miyo ng'injo ng'injo e yo mowinjore. Ng'at ma ne otho sani oseguro e musalaba. Kaka Owuok piny mos mos ka en gi pek mang'eny e wi ng'injo ma ni e lwete, lit ma kelo lit ng'injo e lith lwete kendo malo e lwete mondo owang' e obwongo -- ng'injo ma ni e lwete keto pek kuom nerves ma diere. Ka Odhiroro malo mondo kik oyud kum ma ng'ato nyalo ng'adoni, oketo ting' mare duto e wi msuma kokalo

kuom tiende. Kendo, nitie lit mawang' ma ng'ato yudo ka ng'ato ng'ado ng'ut e kind choke mag tiende.

"Ne gichopo kama iluongo ni Golgota (ma tiende en Kama Ong'ut Ng'ato). ne owachone niya: "MANE EN YESU, RUOTH MAR JO-YAHUDI."

"Ne en saa 9:00 okinyi ka ne gigure e wi yath. Oboke ma ne ondikie weche ma ne odonjnego ne ondik kama: RUOTH MAR JOHUD."

"E odiechieng', mudho ne oumo piny duto nyaka saa adek otieno, ka Yesu nogoyo nduru gi dwol maduong' niya, "Nyasacha, Nyasayena, ang'o momiyo iweya?"

E kindeni, kaka lwedo ool, yamo madongo mag ng'ol ng'ado e wi leche, kendo giketogi e lit maduong', ma ok rum kendo ma ng'ich. Kaachiel gi ng'ol ma kamago, biro bedo maonge nyalo mar riembo En owuon malo. Ka ochung' gi lwete, ler mag kor ng'ato otho kendo ler ma ni e kind ng'ute ok nyal timo gimoro. Yamo nyalo donjo e obo, to ok nyal golo oko. Yesu kedo mondo oting're malo mondo oyud kata muya achiel matin. Gikone, muya mar carbon daioxide chokore e obo kod e remo kendo ng'olno weyo matin. Ka otiyo gi spasm, onyalo riembore malo mondo ogol muya kendo okel oksijen ma miyo ngima. Maonge kiawa ni en e kindego ma ne owachoe weche machuok abiriyo ma ne ondiki.

Mokwongo, "Wuoro, we negi kethogi nikech ok ging'eyo gima gitimo."

Mar ariyo, ne jakuo ma noloko chunye, "Kawuono ibiro bedo koda e Paradiso."

Ng'at mar adek, ka oneno piny John ma ne en nyathi matin ma ne oluor kendo ma ne opong' gi kuyo, nowacho niya, "Neno min-gi." Kae, ka oneno min-gi Maria, "Miyoye, ne wuoyi."

Ng'at mar ang'wen wacho ni "Nyasacha, Nyasayena, ang'o momiyo iweya?"

Seche mag lit ma onge giko, ng'injo mag ng'injo, ng'injo ma ng'injo ng'injo, ng'injo ma ng'injo e kind ng'injo, lit ma wang'o kama tishu ng'injo e ng'ute ma ne otur. Owuotho malo kendo piny e wi yien ma ng'ich ma ng'ado bura kuom seche mang'eny mag lit ma onge giko, ng'wech mag ng'wech, ng'wech ma ng'ado ng'ut, kod ng'wech ma ng'ado ng'ut ng'ato. Bang'e, lit machielo chako lit marach ahinya ma ng'ato nyalo ng'ado e iye ka perikardium pong'o mos mos gi serum kendo ochako ng'ado adundo.

Ng'ato paro kendo Zaburi mar 22, ndiko mar 14: "Abolo oko kaka pi, kendo choke duto osewuok oko; chunya chalo gi ng'injo; oseyudo ng'injo e kind ichna."

Koro koro chiegni tieko. Gik ma ng'ato nyalo ng'ado e tishu osechopo e rang'iny mapek ahinya; chuny ma oting'o ng'ato temo matek mondo opong' remo mapek, mapek kendo ma ok ng'ich e del; ng'injo ma oyudo masira timo kinda maduong' mar ng'injo e yamo matindo tindo. Tishu ma

ng'ato osebedo ka ng'iyi gi pi e del, oro gik mathoth ma nyalo miyo ng'ato obed gi gombo mar timo gik moko e obwongo. Yesu oting'o koko mare mar abich ni, "An gi riyo kaachiel."

Ng'ato paro ndiko machielo ma ne owuok e Zaburi mar 22 ma ne en wach ma ne okor: "Tekona otho kaka ng'injo mar pong'o, kendo dhoga omako lakna, kendo ikelo e buru mar tho."

Sponj ma oting'o posca, ma en divai ma ng'ich kendo ma ng'ich ma en gima jolweny mag Rumi madho ahinya, iting'o nyaka e dhoge. Ok okaw kata gimoro kuom gik ma ng'ato nyalo ng'iewo. Nyalo bedo ni ringre Yesu koro ni e gik ma ok owinjore, kendo onyalo winjo ka ng'ich mar tho ng'ado e ringrene. Fwenyo ma kamano kelo weche mage mar auchiel ma wacho ni "Oserumo."

Tich mare mar chiwo ng'uono sani oserumo. Gikone, Oyiero tho. Kuom ng'wech achiel mogik mar teko, odhiro kendo tiende ma owang' e wi msoma, ochung' motegno, ogolo muya matut, kendo ogolo koko mare mar abiriyo kendo mogik, "Wuoro! E lweteni, aketo chunya."

Gik mamoko ing'eyo. Mondo kik Sabato oket ler, Jo-Yahudi ne okwayo ni oor jogo ma ne oyang'gi kum kendo ogolgi e wi yath. Yo ma ne ji mang'eny tiyogo mar tieko ng'ado ng'ato e musalaba ne en kuom ketho ng'ato e musalaba, ma en ketho choke mag tiende. Mano ne geng'o ng'at ma ne otimne marachno mondo kik odhi nyime gi riembore malo; omiyo, ne ok nyal weyo ng'wechno kuom leche mag kor kendo ne ng'ato oyudo ng'ol mapiyo. Tiende jokuo ariyogo ne otur, to ka jolwenygo nobiro ir Yesu, ne gineno ni mano ne ok owinjore.

En adier ni, mondo obed gi adier nyadiriyo mar tho, jalwenyno notiyo gi ligangla mare e kind ng'ut mar abich, kendo nodhi malo kokalo e ng'ut ng'ato, kendo nodonjo e adundo. Ayanga mar 34 mar sula mar 19 mar Injili kaluwore gi Johana Maler wacho ni: "To mapiyo remo kod pi nowuok." Mano nyiso ni, ne nitie ng'wech mar pi ma ne owuok e sanduku ma ne orumo chuny, ma miyo ng'ato neno bang' tho ni Ruoth marwa ne ok otho kaka tho ma pile pile ma ne otho e wi yath kuom ng'ado muya, to ne otho nikech chuny ma ne otur (chuny ma ne otur) nikech ng'ur kendo ng'ado chuny nikech pi ma ne ni e perikardium.

Omiyo, wasebedo gi ng'eyo marwa ma oting'o bende neno moting'o weche thieth mag ranyisi mar tim marach ma dhano osenyiso ne Dhano kod Nyasaye. Obedo gima lich ahinya neno kendo mathoth molooyo gik ma nyalo miyo wabed gi paro ma ok kare kendo wabedo gi paro mang'eny. Wanyalo bedo gi mor maduong' ahinya ni wan gi luwo maduong' e ng'uono ma onge giko ma Nyasaye nyiso dhano. Giko - Goyo ng'ato e wi yath kendo goye e wi yath Owuok kuom – "Laktar moro chiwo neno kuom goye e wi yath, Dr.

Daudi nonyiso wachno e yo ma kamano, "Nyasacha, Nyasayena, ang'o momiyo iweya? Ang'o momiyo in mabor ahinya gi resa, mabor ahinya gi weche mag ywak mara? To an an winyo kendo ok ng'ato, ma ji ng'adona bura kendo ji ng'adona bura. resne nikech omor kode. ne gigoyo lwete kod tienda, anyalo kwano choke duto kendo ne gimor koda, kendo ne gipogo

lewni maga e kindgi, kendo ne gibolo ombulu e kindgi mondo giyud lewni ma ng'ato nyalo ng'ado e wiye. Iamo ji duto ma dhi piny e buru, jogo ma ok nyal rito ngimagi biro landone tim makare ne oganda ma pok onyuol."

"Ne en odiechieng' mar ikruok, ma en odiechieng' ma ne pok Sabato ochopo. Omiyo, ka otieno chopo machiegni, Josef ma ja Arimatea, ma ne en achiel kuom jogo ma ne ochung' ne bura mar pinyruodh Nyasaye, nodhi ir Pilato gi chir kendo okwaye ringre Yesu. osetho. Kane ong'eyo kuom jatend-jolwenjno ni kamano, omiyo Josef nonyiewo ringre Josef, noting'o lewni mag linen, kendo nokete e bur ma ne owang' e kidi.

Yesu ma ja Nazaret, Masia, notimo dware mar Wuon mare kuom chiwo ringre mar ringruok kaka chiwo achiel kende ma ne nyalo chulo richo mag dhano, ma en weche mag weche. Chiwo mare mar richo ne oyiego gi Nyasaye kaka ne oneno kuom chier mare kowuok e tho. Ka dine ok ochier, tho mar Yesu dine onge tiende, kendo dine ok opogore gi tho dhano duto.

"Bang' Sabato, e odiechieng' mokwongo mar juma, Maria Magdalena kod Maria machielo nodhi ng'iyo bur, piny ne oyiegi' ahinya, nitech malaika mar Ruoth nowuok e polo, kendo nodhi ir bur, nobolo kidino kendo nobet e wiye. luoro mare omiyo ne giywak kendo ne gibedo kaka joma otho. Ok en ng'at ma ni kae; osehier, mana kaka nowacho."

"E otieno mar odiechieng' mokwongo mar jumano, ka jopuonjre ne ochokore kanyachiel, kendo dhoudi ne olor nitech luoro mar Jo-Yahudi, Yesu nobiro kendo ochung' e kindgi mowachonegi niya, 'Kue obed kodu!' Bang' wacho kamano, nonyisogi lwete kod bathe, kendo Yesu ne omor ahinya ka ne gineno Ruoth. Kendo bang' wacho kamano, ne oumogi kendo nowacho ni, 'Uyud Roho Maler.'"

"Bang' juma achiel, jopuonjrene ne ni e ot kendo, kendo Toma ne ni kodgi, kata obedo ni dhoudi ne oum, Yesu nobiro kendo ochung' e kindgi mowachone ni, 'Kue obed kodu!' Bang'e nowacho ne Tomas niya, 'Ket lweti kae; Tomas nowachone niya, 'Ruothna kendo Nyasayena!'"

Kuom misango mar richo kod chier, Yesu noketo Singruok Manyien gi dhano kuom thone.

Nyasaye keto jogo mantie e Singruok Manyienni ma chiwore ne Kristo kaka Nyasaye e ringruok mar dhano, lokore kowuok e ngima mar richo mondo odonj e ngima makare, kendo gikwayo Nyasaye mondo owenegi kethogi kuom donjo e remb Kristo. Koro gin e ringruok mar Kristo, "Kanisa Mara" ma ne ochung'ne kuom chiwruok mare kod chier mare.

Yesu ne osetieko tich ma ne obiro kowuok e polo mondo otim. Bang'e ne omiyo jogo ma ne oyiero mondo obed joneno mage chike moko. Be ok uwacho ni, 'Dweche ang'wen mabiro bang'e biro ng'iewo cham'? Awachonu ni, ng'iew wang'i kendo ine puothe! Gisebedo ma ochwak mondo ogol cham. Kata sani japur kawo chudo mare, kata sani ochoko cham mondo oyud ngima mosiko, mondo japur kod japur obed gi mor kanyachiel. Omiyo, wach ma wacho ni

'Ng'ato pidho to machielo ng'ado' en adier. Ne oorou mondo uchop gik ma pok utiyo matek. Jomoko osetimo tich matek, to un uchopo ber mar tijegi. "Kodhi kod keyo en yo mar timo jopuonjre.

"Yesu nowacho ne jopuonjre mage kinde matin kapok odwogo ir Wuonwa ni, 'Loch duto e polo kod piny osemiwa.(loch) mar Wuoro kod mar Wuowi kod mar Roho Maler.'" "Dhi e piny duto kendo uland (lando) wach maber (warruok en kokalo kuom ngima Kristo, tho [chiwruok mar ng'uono], tho, liel kod chier) ne chuech duto. Ng'at ma oyie kendo obatisi biro yudo warruok, to ng'at ma ok oyie ibiro ng'adne bura."

Jogo ma oyie wach mar Kristo mar weche mag wecho kod warruok onego opuonjgi ni "utim gik moko duto ma asechikou" (Mathayo 28:20). E Tich Joote 2:42 wayudo ni "ne giketo pachgi kuom puonj mag joote kod riwruok, e ng'ado mkate kod lamo."

Wacho qwachi: "Ketho Mkate" nyalo bedo ni nyiso chamo chiemo ma gichamo kanyachiel. Kata kamano, ne nyalo bedo "Chiemb Ruoth" kata gik moko ariyogo duto. Gik ma joote ne puonjo ne ok gin mag kit dhano kata paro mar joote to ne gin Weche ma Kristo ne owacho kaka Roho Maler ne omiyogi nyalo mar paro.

Bende joote kod jopuonjre kende ema ne nigi tich mar lendo/puonjo Injili? OOOO.

"E odiechieng'no mar .ng'ado Stefano gi kite, masira maduong' ne ochakore e Yerusalem kuom joma ne gin jo Kristo ma ne ong'ere ni Yo, kendo ji duto mak mana joote ne okethore e piny Judea kod Samaria duto. Joma ne luwo Nyasaye noyiko Stefano kendo ne giywak ahinya kuome. ... Joma ne osebedo ka okethore ne olando Kristo kamoro amora ma ne gidhie."

Jaote Paulo nowacho kama: "Ok awinjo wich kuot kuom wach maber, nikech en teko mar Nyasaye mar warruok mar ng'ato ka ng'ato ma oyie, jogo ma ochung'ne yie mare kendo timogi.

"E bugna machon, Teofilo, ne andiko kuom gik moko duto ma Yesu nochako timo kendo puonjo nyaka chieng' ma ne oting'e e polo, bang' chiwo chike kokalo kuom Roho Maler ne joote ma ne oyiero. Chieng' moro, ka ne ochiemo kodgi, nomiyogi chik kama: 'Kik uwuok e Yerusalem, to rito mich ma Wuoro nosingo, ma ne uwinjo ka awacho kuome, nikech Johana ne omiyi batiso gi pi, to bang' ndalo matin, ubiro batiso gi Roho Maler.' Omiyo, ka ne giromo kanyachiel, ne gipenje niya, 'Ruoth, bende ibiro duoko pinyruodh Israel e kindeni?' Ne owachonegi niya: 'Ok en tich mar ng'eyo kinde kata tarik ma Wuoro oseketo gi tekone owuon, to ubiro yudo teko ka Roho Maler obiro kuomu, kendo ubiro bedo joneno mag piny Yerusalem, kod piny Samaria duto, nyaka giko mar piny.' Bang' ka osewacho kamano, ne oting'o malo e wang'gi, kendo boche ne oumo

wang'gi mondo kik gineno polo ka gidhi, ka apoya nono chwo ariyo ma ne orwako lewni rachar ne ochung' machiegni kodgi, 'Jo-Galilea,' ne giwacho ni, 'Ang'o momiyu uchung' kae, ng'atno osebiro e polo? kamano bende, unene ka odonjo e polo.'"

"Kik uwek chunywu obed gi parruok. Ket geno kuom Nyasaye, geno bende kuoma. E ot mar Wuora nitie ute mang'eny; ka ok kamano, dine anyisou. Adhi kuno mondo alosnu kama. Kendo ka adhi kendo alosnu kama, abiro duogo kendo akawou mondo ubed koda mondo un bende ubed kama adhie."

"Owete, anyisou ni ring'o kod remo ok nyal yudo pinyruodh Nyasaye, kendo gik ma kethore ok nyal yudo gik ma ok kethore, winjru, anyisou wach ma ling'ling': Ok wan duto wabi nindo, to wan duto wabirolokore— e rieny, e wang' ng'ato, e kinde ma mbui biro goyo. ma ok tho, to wan bende wabirolokore. Nimar ma tho nyaka rwak ma ok tho, to ma tho oserwako ma ok tho, e kindeno wach ma ondik ni, 'Tho osemuonyo.'"

"Owete, ok wadwar ni ubed joma onge ng'eyo kuom jogo ma onindo, kata mondo ubed gi kuyo kaka dhano mamoko ma onge geno. Wayie ni Yesu notho kendo nochier kendo omiyo wayie ni Nyasaye biro kelo gi Yesu jogo ma osenindo kuome. ok onego otelo ne jogo ma osenindo, nikech Ruoth owuon biro lowo piny kowuok e polo, gi dwol mar malaika maduong' kendo gi dwond buur mar Nyasaye, kendo joma otho e Kristo biro chier mokuongo Bang'e, wan ma pod ngima kendo ma osedong' biro ting'ore malo kanyachiel gi an e polo. Omiyo, jiwre gi wehegi."

Koro owete, kuom seche kod tarik ok owinjore wandiknu, nikech ung'eyo maber ni odiechieng' mar Ruoth biro biro kaka jakuo ma biro otieno. Polo biro lal gi koko; gik ma ni e piny biro kethore gi mach, kendo piny kod gik moko duto ma ni e iye biro bedo maler. Kaka gik moko duto biro kethore e yo ma kamano, to owinjore ubed kit ji ma kamano? Owinjore ubed gi ngima maler kendo ma luwo Nyasaye kaka ugeno odiechieng' mar Nyasaye kendo utimo mapiyo mondo obi. Odiechieng'no biro kelo ketho mar polo gi mach, kendo gik moko biro ng'ich e liet. To kaluwore gi sing'o mare, wageno yudo polo manyien kod piny manyien, ma gin ot mar tim makare."

"Wuod Dhano nobiro mondo omany kendo ores gik ma nolalo, kendo .ok odwar ni ng'ato otho, to odwar ni ji duto ochop e loko chunyi.

Kristo okwayo ni "Ubiro ira, un duto ma ool kendo ma oting'o ting', kendo abiro miyou yueyo. Uting' ng'injo mara ewiu, kendo upuonjore kuoma, nikech an ng'at ma ng'won kendo ma ng'ich e chunyu, kendo ubiro yudo yueyo ne chunyu, nikech ng'injo mara yot, kendo ting' mara yot."

En e odiechieng' Pentekost ma Petro, ma ne opong' gi Roho Maler, nowachonegi kama: 'Jotelo kod jodongo mag oganda! Kapo ni wabirolokore ng'ado bura sani nikech tim mar ng'wono ma ne watimo ne ng'at ma ng'ol kendo openjo kaka ne ochango, to ng'e ni, un kaachiel gi oganda Israel duto: En kuom nying Yesu Kristo ma Ja-Nazaret, ma ne ugoyo e musalaba, to ma Nyasaye

nochiere kuom joma otho, ema omiyo ng'atni ochung' e nyimi ka ochango. En "'kidi ma un jogedo ukwedo, ma osebedo kidi maduong'.' Warruok ok yudre kuom ng'at machielo, nikech onge nying' machielo e bwo polo ma ochiw ne dhano ma nyaka wayudi."

Paulo nowacho ni "Ok awinjo wich kuot kuom wach maber, nikech en teko mar Nyasaye mar warruok mar ng'ato ka ng'ato ma oyie: mokwongo ne Jo-Yahudi, bang'e ne Jo-Yahudi, nikech kuom wach maber, tim makare ma Nyasaye nyiso." "Nimar iyie gi chunyi kendo iyudo ng'at makare, kendo iyie gi dhogi kendo iwar, kaka Ndiko wacho ni, 'Ng'at ma geno kuome ok bi yudo wich kuot nyaka chieng'.' Nikech onge pogruok e kind Ja-Yahudi kod Ja-Jentail — Ruoth achielno en Ruoth mar ji duto kendo ogwedho ahinya ji duto ma luongo nyinge, nikech, "Ng'ato ang'ata ma luongo nying Ruoth biro yudo warruok."

"Omiyo, ka iparo ni ichung' motegno, ritruok mondo kik iwe! Onge tem ma osemakou mak mana tem ma ng'ato ka ng'ato nyalo yudo. Kendo Nyasaye en ja adier, ok obiyie mondo utem mokalo tekou. To ka utemo, obiro miyou yo mar wuok mondo uchung' motegno."

"Bed e iya, to an bende abiro bedo e iwu. Onge ng'injo manyalo nyago olemo kende, nyaka odong' e yien mzabibu. Bende ok unyal nyalo olemo ka ok ubed e iya. un e ng'et yien. Ka ng'ato odong' e iya, kendo an e iya, obiro nyago olemo mang'eny; ka ok un koda, ok unyal timo gimoro. Ka ng'ato ok odong' e iya, ochalo gi ng'injo ma ibolo oko kendo ma otwo; ng'injo ma kamago iting'o, ibolo e mach kendo iwang'o."

Joma odong' e Kristo rwako nyingno .Jokristo nikech Kristo e Ruothgi, Japuonjgi, Japuonjgi, Jawargi, Jawargi, Ranyisi, Jadolo Maduong', Geno, Chiwruok mar richo, kod mamoko mang'eny ahinya. Osimbo motegno kaka kidi mar yie marwa en adier mar ng'ado bura mar Petro. Yesu en adier kendo Muma en adier. Gik moko duto ma dwarore ng'ato ong'e kuom Yesu yudore e Muma. Historia duto mag dhano luwore gi En. Yesu e ma en ng'at maduong' ahinya e drama mar dhano. Ok en gima ng'ato nyalo bedo gi bwok ni historia mar piny opogore e kinde ariyo: kapok Kristo obiro (BC) kod bang' Kristo (AD). Kata obedo ni Muma nyiso Yesu, nitie gik mang'eny ma ok ni e Muma ma nyiso ni Yesu en ng'at ma nodak chon, mana kaka Muma nyiso. Gik ma ondik okogi tiyo kanyakla gi gik ma Muma wacho kuome.

Yesu nowacho kama. "Wuoro mane oora en owuon osechiwo neno kuoma. Un pok uwinjo duolne, kata uneno kit wang'e, kendo wachne ok odak e chunyu, nikech ok uyie ng'at mane oora."

Jaote Petro noyie gi richono. "In Kristo, Wuod Nyasaye mangima .." (Matayo 16:16)

Jaote Johana nondiko kama. "E chakruok, Wach ne nitie, kendo Wach ne ni kod Nyasaye, kendo Wach ne en Nyasaye. Ne en gi Nyasaye e chakruok. Kokalo kuome, gik moko duto ne ochwe,

onje gimoro ma ne olosi ma onje en. E iye ne nitie ngima, kendo ngimano ne en ler mar dhano. Ne obiro kaka janeno kuom lerno, mondo kokalo kuome ji duto oyie. En owuon ne ok en ler; To jogo duto mane orwake, jogo mane oyie nyinge, nomiyogi ratiro mar bedo nyithind Nyasaye - nyithindo ma ok onyuol gi anyuola, kata gi dwaro mar dhano kata dwaro mar chwo, to gin nyithind Nyasaye.”(Johana 1:1-13)

“Wach nobedo dhano kendo nodak e kindwa, ne waneno duong’ mare, duong’ mar Ng’at achiel kende, ma ne owuok kuom Wuoro, ma opong’ gi ng’uono kod adier.”(Yohana 1:14)

Johana Jabatisone ogoyo nduru kowacho niya, ‘Mano e ng’at ma ne awacho kuome ni, ‘Ng’at ma biro bang’a oseloya nikech ne en ng’at ma ne nitie kapok abi.’ Kuom pong’ mar ng’uono mare, wan duto waseyudo gueth achiel bang’ machielo. Nikech chik ne omiye kokalo kuom Musa; ng’wono kod adier nobiro kokalo kuom Yesu Kristo. Onje ng’at moseneno Nyasaye, to Nyasaye achiel kende, ma ni e bath Wuoro, ema osemiyo ong’ere.”(Johana 1:15-18)

“Yesu nene oneno polo kendo nolamo .Wuoro, kinde osechopo. Mi Wuowi duong’, mondo Wuowi omiyi duong’. Nikech ne imiye teko kuom ji duto mondo omi ngima mosiko ne jogo duto ma ne imiye. To ngima mosiko en mondo ging’e in Nyasaye achiel kende ma adier, kendo ging’e Yesu Kristo ma ne ioro. Ne okeloni duong’ e piny kuom chopo tich ma ne imiya mondo atim. To sani, Wuoro, miya duong’ e nyimi gi duong’ ma ne an-go kodi kapok piny ochakre.”(Johana 17:1-5)

“Eka Pilato nodok e od ruoth, noluongo Yesu, mopenje niya, ‘Be in ruoth mar Jo-Yahudi?’ Yesu nopenjo ni, ‘Be mano en paro mari iwuon, koso jomoko nowuoyo kodi kuoma?’ “Be an Ja-Yahudi?’ Pilato nodwoko ni. ‘Ne gin ogandau kod jodolo madongo ma ne omiyi e lweta. Ang’o ma isetimo?’ Yesu nowacho ni, ‘Pinyruodha ok en mar pinyini. Ka dine en kamano, jotichna ne dhi kedo mondo kik Jo-Yahudi omaka. To sani pinyruodha wuok kama chielo.’ ‘To in ruoth, to!’ ne owacho Pilato. Yesu nodwoko ni, ‘Iwacho ni an ruoth. Kuom adier, mano e momiyo ne onyuola, kendo mano e momiyo ne abiro e piny, mondo atim neno ne adier. Ng’ato ka ng’ato ma ni e bath adier winjo wachna.’ ‘Adier en ang’o?’ Pilato nopenjo.”(Johana 18:33-38)

Jo-Yahudi ne ochung’ motegno. “Wan kod chik, kendo kaluwore gi chikno nyaka otho, nikech nowacho ni en Wuod Nyasaye. Ka Pilato nowinjo wachno, ne oluor ahinya, kendo nodok e ot mar ruoth, kowacho niya, ‘Iwuok kanye?’ ne openjo Yesu, to Yesu ne ok odwoko ni, ‘Be ok iyie wuoyo koda?’ Pilato nowacho niya: ‘Be ok ing’eyo ni an gi teko mar gonyi kata mar goyi e wi yath?’ Yesu nodwoko ni, ‘Ibiri bedo gi teko moro amora kuoma ka ok omiyi kowuok malo, omiyo, ng’at mane omiya e lweti nigi richo maduong’ moloyo.’ ”(Johana 19:7-11)

Jatend-alwora nowacho ne Filipino .

Odo nowacho niya, “Ayie ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye.” (Tich Joote 8:38)

“Magi duto ne otimore mondo ng’ato ang’ata ma ne orwake, jogo ma ne oyie nyinge, omiye ratiro mar bedo nyithind Nyasaye - nyithindo ma ok onyuol kuom anyuola ma dhano onyuolo, kata kuom dwaro mar dichuo, to ma onyuol kuom Nyasaye.”(Johana 1:12-13)

Talus

Matayo wacho ni “Ne gigoye e musalaba kendo ne gibet piny, ne giritogi kuno ... chakre saa mar auchiel nyaka saa mar aboro, mudho oumo piny duto.” Marko noketo wachno e yo ma kamano “E saa mar auchiel, mudho ne oumo piny duto nyaka saa mar auchiel.” (Mako 15:33)

Thallus, jandik weche machon mane onyuol e piny Samaria mane odak kendo ne otiyo e boma mar Rum chiegni higa mar 52 AD, ne owach gi Julius Africanus, Jakristo mane ondiko weche mag ndalo e giko mar senchari mar ariyo. “Thallus, e bug mar adek mar weche machon mage, lero ni mudhoni en ng’injo mar chieng’.” Africanus nonyiso kaka ok oyie gi ripotno ka owacho ni chieng’ ok nyal bedo e kinde ma dwe opong’o, kaka ne otimore e kinde ma Yesu notho e kinde Paska. Teko mar weche ma ne owacho kuom Thallus en ni ne ong’ere kendo ne oloso kuomgi e taon mar Ruoth nyaka e diere higni mag 100 mokwongo. Nyaka bed ni adier mar goyo Yesu e musalaba ne ong’ere maber ahinya e kindeno, nyaka chop kama joma ne ok oyie kaka Talus ne paro ni dwarore ni oler wach mar mudho kaka gima timore e piny. Gima kelo ywak en ni, teko mag Thallus oselokore obedo yo maduong’ mar nyiso adier mar Yesu kod geno mar weche ma Marko nondiko kuom mudho ma ne nitie e kinde ma ne othoe.”

Mara Bar-Serapion

“Oboke moro ma ne ondiki gi lwedo ma ni e Muzium mar Britain orito ndiko mar oboke ma ne ooro ne wuode gi Ja-Siria miluongo ni Mara Bar-Serapion. Kech kod masira ne obiro kuomgi kaka bura mar ketho ma ne gitimo. Ang’o ma chwo mag Samos ne yudo kuom wang’o Pitagora? E seche moko, pinygi ne oumo gi kuoyo. Ang’o ma Jo-Yahudi ne yudo kuom nego ruothgi? En mana bang’ mano ma ne okethore pinyruothgi. Nyasaye nomiyo jorieko adekgi kum mowinjore: Jo-Athena ne otho nikech kech; jo-Samia ne opong’ gi nam; jo-Yahudi, ma osekethore kendo ogol e pinygi, dak e piny ma opogore chuth. ... Bende Ruoth mariek ne ok otho nikech gik mabeyo; ne odak e puonj ma ne omiye”.

Kornelio Tasito

Jandiko moro ma ne odak e piny Rumi ma ne odak chakre higa mar 50 nyaka 100 bang’ Kristo, nondiko wach mar mach ma Nero nowang’o. “Kuum mano, mondo ogol ripotno, Nero noketo ketho kendo noketo kum marach ahinya ne oganda ma ne osin gi gik ma ne gitimo, ma ne iluongo ni Jokristo gi oganda.

Plinius Sekundas

Gavana moro ma Rumi e higa mar 112 bang’e, nondiko ne Ruoth Trajan ni, “Ne gin gi tim mar romo e odiechieng’ moro ma ne oket kapok piny orumo, ka ne giwero wende mag Kristo kaka Nyasaye kendo ne gisingore gi chik matek ni ok gibi timo tim moro amora marach, bang’e ne en timgi mar pogore kendo, to bang’e ne giromo kendo gi chiemo ma kawaida”.

Seutonium

Jandiko moro ma ne ondiko weche machon kendo ma ne tiyo e od ruoth e kinde loch mar Hadrian, nondiko buge ma romo higa mar 120 bang’ Kristo. “Kaka Jo-Yahudi ne timo ng’anjo kinde ka kinde nikech ng’anjo mar Kristo, Klaudio nogologi oko mar Rumi.” Edward C. Wharton

bang'e wacho kama: "Gimomiyo wachni oting'o nying' maduong' en nikech Luka, higni madirom piero auchiel mokalo, nondiko wach ma kamano kaka gimomiyo jaote Paulo ne odonjo e riwruok gi chwo gi mon ma Jo-Yahudi ma nyinge Akwila kod Priska (Tich Joote 18:1-2). andike."

Flavia Josefus

Josephus nigi wach moro ma ne owacho ma mulo chuny ahinya. "Ne ochung' e kindeno Yesu, ng'at mariek, ka adier wabiro luonge ni ng'at; nikech ne en jatim gik ma kelo mijing'o, japuonj mar ji ma rwako adier gi mor. Ne oloyo Jo-Yahudi mang'eny kod Jo-Grik mang'eny. Ng'atno ne en Masia. weyo, nikech ne onenogi kendo e odiechieng' mar adek ka en mangima, kaka jonabi ne owacho chon, kendo ne owacho gik mamoko mang'eny ma kelo mijing'o kuome.

Jondiko Mokwongo ma Jo-Yahudi kod Jo-Jentail

Wach maluwogi ma F. F. Bruce owacho nyiso wachno e yo maler ahinya. "Gimoro amora ma inyalo paro kuom neno mowuok kuom jondiko machon ma Jo-Yahudi kod Jo-Jentail...onyiso, kuom jogo ma ok oyie neno mar ndiko mag Jokristo, kido mar Yesu owuon. Kristo en gima ng'ato nyalo ng'eyo (ma nenore owuon) ne jandiko ma ok ochung' ne ng'ato ang'ata kaka ng'at ma ng'iyoye weche machon mag Julius Kaiser Ok en kamano.jondiko mag weche machon ma lando weche ma wacho ni 'Kristo en miriambo'."

Machuok.Magi kod mamoko mang'eny nyiso maler ni Yesu:

- a) ne en Nyasaye ma ne ochwee gik moko duto kokalo kuome
- b) ne odwoko piny mondo obi e piny e kit dhano .
- c) ne odoko misango malong'o kendo achiel kende mar richo.
- d) ne ochier kuom tho mar ringruok ma ne oneno gi ji mang'eny
- e) nodhi malo kendo e ode, e polo gi Wuonwa
- f) biro biro kendo mondo orwak jogo ma nigi yie ma winjo wach .
- g) oyiene kaka dhano gi jondiko mag piny, joma ok oyie .